

PJESËMARRJA QYTETARE NË VENDIMMARRJE NË NIVEL LOKAL

Misioni i ATRC-së

Qendra e Trajnimeve dhe Burimeve për Avokim (ATRC) është organizatë jofitimprurëse kosovare që punon për rritjen e pjesëmarrjes së qytetarëve dhe shoqërisë civile në vendim-marrje, si kusht për një shoqëri të zhvilluar demokratike dhe stabile rajonale.

ATRC ndihmon në forcimin e rolit të OJQ-ve si agjent të ndryshimit në shoqëri, ngritë kapacitetin e OJQ-ve dhe iniciativave qytetare që të ndërrmarin kampanja të avokimit dhe kontribuon në krijimin e institucioneve qeverisëse që i takojnë standardeve ndërkombëtare.

ATRC punon me përfaqësues të OJQ-ve, iniciativat qytetare, administratën publike dhe me institucionet politike pa dallim feje, gjinie, etnie, moshe, aftësie, përkatësie politike dhe orientimi seksual.

ATRC realizon qëllimet e veta përmes avokimit, ngritjes së kapaciteteve, shkëmbimit të informatave dhe rrjetëzimit në Kosovë e jashtë saj.

PËRMBAJTJA

Hyrje	1
Përmbledhje e përgjithshme	2
QËLLIMI	2
PROMOVIMI I PJESEMARRJES QYTETARE	3
FAKTORËT QË NDIKOJNË NË PJESEMARRJE	4
MËNYRAT E PJESEMARRJES QYTETARE	4
HAPAT E PJESEMARRJES QYTETARE	5
INFORMIMI PUBLIK	5
Përfitimet	6
Sfidat dhe mësimet	6
EDUKIMI DHE KËSHILLIMI	6
Përfitimet	7
Sfidat dhe mësimet	7
AVOKIMI DHE SHPREHJA E ZËRIT TË QYTETARËVE	8
Mjetet për Avokim dhe shprehje e Zërit të Qytetarëve	8
Përfitimet	8
Sfidat dhe mësimet	9
DIALOGU PUBLIK	9
Mjetet në Kategorinë e Dialogut Publik	9
Përfitimet	10
Sfidat dhe mësimet	11
TRANSPARENCA ZGJEDHORE DHE LLOGARIDHËNIA	11
Mjete nën Transparencën Zgjedhore dhe Kategoritë e Përgjegjësisë	12
Përfitimet	12
Sfidat dhe mësimet	12
POLITIKA DHE PLANIFIKIM	13
Mjetet në politikën dhe Kategoria Planifikimit	14
Përfitimet	15
Sfidat dhe mësimet	15

BUXHETET PUBLIKE DHE SHPENZIMET	16
Mjetet në kategorinë e buxheteve dhe shpenzimeve publike	17
Përfitimet.....	18
Sfidat dhe mësimet.....	18
MONITORIMI DHE VLERËSIMI I SHËRBIMEVE PUBLIKE	18
Përfitimet.....	19
Sfidat dhe mësimet.....	19
MBIKËQYRJA PUBLIKE	19
Mjetet e mbikëqyrjes publike.....	20
Përfitimet.....	20
Sfidat dhe mësimet.....	21

Hyrje

Koncepti i pjesëmarrjes qytetare daton nga lashtësia. Dëshmi të shkruara të pjesëmarrjes qytetare datojnë nga shekujt tetë dhe shtatë para erës sonë në qytet-shtetet greke. Pjesëmarrja në kuvendet e këtyre njësive qeverisëse ishte e hapur për të gjithë qytetarët e lirë, meshkuj më të vjetër se 18 vjeç. Kuvendet e qytetarëve thirrreshin për qëllim të debatit, arritjes së konsensusit dhe vendim-marrjes demokratike. Demokracia athiniane ka përfunduar në vitin 322 para erës sonë dhe nuk ka arritur të riaktivizohet për rreth dy mijë vjet. Modele të thjeshta të pjesëmarrjes qytetare janë paraqitur aty këtu gjatë mesjetës, pas shpërbërjes dhe ndarjes së Perandorisë Romake, kur artizanët urbanë organizoheshin në shoqata për të kontrolluar çështjet publike që kishin të bënin me punën e tyre. Ata themelonin rrethe të ngushta në formë të oligarkive me forma dhe rituale të ndryshme të votimit dhe pjesëmarrje të kufizuar të qytetarëve. Së fundi, pjesëmarrja e drejtpërdrejtë qytetare filloi të ri-paraqitet në shtet-qytetet e Italisë së renesancës, në kuvendet popullore të qyteteve angleze të shekullit të nëntë dhe në kantonet dhe komunat e Zvicrës në shekullin e XIII.

Kur demokracia u rivendos si sistem politik më shumë se 2.000 vjet më vonë, fuqia e vendim-marrjes nuk qëndronte te popullit por te përfaqësuesit e zgjedhur, duke krijuar kështu sistemin e demokracisë përfaqësuese. Tek në shekullin e XX filloi implementimi praktik i demokracisë pjesëmarrëse, edhe pse në shkallë të vogël. Ajo fitoi vëmendje akademike nga vitet 1980 dhe ende është duke u përhapur si në demokracitë e reja, po ashtu edhe në ato me traditë më të gjatë. Demokracia pjesëmarrëse është proces që kërkon përfshirje të gjerë të qytetarëve dhe grupeve të interesit në udhëheqjen dhe drejtimin e sistemeve politike. Ajo synon të krijojë sa më shumë hapesire për përfshirje të qytetarëve për të dhënë kontribute në vendim-marrje dhe njekohesisht ofron mundësi për të zgjeruar rrethin e njerëzve që kanë qasje në atë proces.

Ne Kosovë, pjesëmarrja qytetare, është e rregulluar dhe e garantuar me Kushtetutën dhe ligji. Neni 45 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës garanton te drejtën e publikut për të ndikuar në vendimet e institucioneve të shtetit, citojmë: Neni 45 i Kushtetutës: "Institucionet shtetërore mbështesin mundësitë për pjesëmarrjen e çdonjërit në aktivitete publike dhe të drejtën e secilit për të ndikuar në mënyrë demokratike në vendimet e organeve publike". Ligji për Vetëqeverisje Lokale bazohet mbi parime të garantimit të pjesëmarrjes së publikut në vendim-marrje, përmes përcaktimeve ligjore të mënyrave të komunikimit në mes të qytetarëve dhe përfaqësuesve të zgjedhur. Ligji për vetëqeverisje lokale karakterizon takimet e kuvendit të komunës dhe të gjitha komisioneve të tij si të hapura për opinion. Ligji parasheh që komunat të mbajnë së paku dy takime publike në vit, ku mund të marrë pjesë secili person apo organizatë me interes në komunë. Këto takime shërbejnë si mjet informues për qytetarët, por edhe si mekanizëm për marrjen e sugjerimeve nga ana e përfaqësuesve të zgjedhur komunalë. Neni 68.3 i ligjit për vetëqeverisje lokale obligon komunat që t'i informojnë qytetarët e komunës për çfarëdo planesh apo programesh me interes publik.

Ligji për vetëqeverisje lokale përcakton dhe disa nga mekanizmat e pjesëmarrjes qytetare në drejtimin e politikave dhe vendimeve në nivelin lokal të qeverisjes. Sipas dispozitave të ligjit qytetarët kanë të drejtë për peticioni, iniciative qytetare, kërkesa për referendum komunal etj. Përveç kësaj, komunat këshillohen të themelojnë komitete këshillëdhënëse me qëllim të rritjes së pjesëmarrjes qytetare në procesin e vendim-marrjes në sektore të caktuara.

Përmbledhje e përgjithshme

Pjesëmarrja qytetare nënkupton përfshirjen e qytetareve, grupeve të interesit, komunitetit në përgjithësi, në proceset vendimmarrëse me qëllim të krijimit ose përmirësimit të politikave publike, procedurave dhe praktikave lokale në favor të krijimit mireqenjes së qytetareve. Strategjitë e avancuara për pjesëmarrjen publike, promovojnë përgjegjësinë, rrisin besimin dhe forcojnë përkushtimin e vendim-marrësve drejt përmirësimit të qeverisjes dhe kufizojnë praktikën korruptive. Pjesëmarrja qytetare si synim ka bashkërendimin dhe koordinimin e veprimeve në mes institucioneve, shoqërisë civile, sektorit privat dhe publikut në përgjithësi. Niveli i pjesëmarrjes së publikut në qeverinë lokale shpesh përdoret si indikator për të vlerësuar nivelin e demokracisë dhe respektimit të ligjit në institucionet e shtetit.

Edhe pse pjesëmarrja qytetare është obligim kushtetues dhe ligjor, megjithatë zbatimi i saj në praktikë përcillet me sfida dhe vështirësi. Pjesëmarrja aktive e qytetareve kërkon, informacione, aftësi, mjete financiare dhe kohë. Praktika e deritashme ka dëshmuar se qytetarët janë me shumë të interesuar për pjesëmarrje në vendimmarrje lokale në ato raste kur vendimi prek drejtpërdrejtë interesat e ngushta të tyre, familjes dhe rrethit ku ata jetojnë. Shpesh qytetarët i japin prioritet sigurimit të mbijetesës së familjeve të tyre dhe nuk kanë kohë për angazhim serioz në procesin e qeverisjes lokale. Sigurimi i informatave online, përmes web-faqeve dhe formave tjera elektronike, siç janë vendimeve, rregulloret dhe dokumenteve tjera me rendësi, është një mënyrë alternative e marrjes së informacionit dhe përfshirjes në vendimmarrje.

QËLLIMI

Qëllimi i pjesëmarrjes qytetare është të promovojë transparencën, të inkurajojë qeverisjen e hapur dhe të krijojë pronësi qytetare në politikën publike. Përveç kësaj, pjesëmarrja publike:

- Krijon hapësirën për vendimmarrje të përbashkët: institucionale - qytetare.
- Rrit njohuritë e qytetarëve në lidhje me mënyrën e funksionimit të institucioneve dhe njëkohësisht krijon mekanizmat për monitorimin e procesit të vendim-marrjes në të njëjta institucione.
- Krijon mundësi publikut për pjesëmarrje në programet dhe projektet zhvillimore.

PROMOVIMI I PJESËMARRJES QYTETARE

Nder faktoret me rendesi qe duhet te merren parasysh gjate procesit te pergatitjes se strategjise per rritjen e pjesemarrjes se publikut ne procesin e vendim-marrjes, eshte edhe perceptimi dhe niveli i besimit te qytetareve ne qeverine lokale. Komunitet e Kosovës, ne perputhje me Ligjin per Veteqeverisjen Lokale kanë krijuar mekanizmat ligjore per përfshirje te qytetarëve ne qeverisjen e nivelit lokal, siç janë dëgjimet publike dhe komitetet këshillëdhënëse ku qytetarët mund të japin kontributin e tyre në drejtimin e politikave publike. Përveç këtyre, qeveritë lokale mund të përfshijnë qytetarët edhe në grupe studimore, të cilat mund të ofrojnë kornizat për zhvillimin e qëllimeve afatgjata të qeverisjes së mirë, komitetet për kontratat qeveritare, ku qytetarët mund të jenë pjesë e komisioneve përzgjedhëse apo komiteteve mbikëqyrëse të implementimit të tyre. Këto komisione apo komitete mund t'i japin formë kulturës të kontraktimit qeveritar. Mekanizëm tjetër për përfshirjen e qytetarëve në qeverinë lokale është përmes grupeve publike mbikëqyrëse, të cilat për dallim nga komitetet këshillëdhënëse nuk kanë ndonjë lidhje me qeverinë. Këto grupe monitorojnë zbatimin e politikave të qeverisë dhe ngrisin zërin kundër propozimeve të politikave publike që janë në kundërshtim me vlerat demokratike të komunës në fjalë.

Kontribut konkret ne sigurimin e pjesemarrjes publike ne vendimmarrje, mund te japin jo vetem institucionet publike por edhe akteret tjere jo-insitucional. Si akter i parë, qeveria lokale ka përgjegjësinë ligjore për të udhëhequr në sigurimin e mundësive për përfshirjen e publikut. Vendimin për të përfshirë qytetarët, për shembull, në komitetet kontraktuese i merr qeveria. Po ashtu edhe suksesi dhe efektiviteti i dëgjimeve publike, komiteteve këshillëdhënëse dhe formave tjera të organizimit varet në masë të madhe nga përkushtimi i qeverisë ndaj transparencës dhe pjesemarrjes publike. Akter me rëndësi në promovimin e përfshirjes se publikut në procesin e vendim-marrjes janë edhe Organizatat e Shoqërisë Civile. Ato kanë mundësinë të tejkalojnë rolin e tyre të monitorimit dhe të mobilizojnë publikun në përkrahje apo kundërshtim të politikave, programeve dhe projekteve. Ato në shumicën e rasteve udhëheqin grupet monitoruese dhe këshillëdhënëse dhe koordinojnë aktivitetet e grupeve të tilla, prandaj ato kanë rol themelor në krijimin e kulturave pjesemarrëse te qytetarëve. Sektori privat është një akter tjetër, që është duke fituar rëndësi në çështjet civile, si përmes pjesemarrjes në programet zhvillimore, po ashtu edhe në partneritetet publiko-private. Sektori privat mund të rritë ndikimin e vet duke përkrahur fushatat informuese përmes mediave dhe duke luajtur rol aktiv në komitetet këshillëdhënëse.

FAKTORËT QË NDIKOJNË NË PJESËMARRJE

Edukimi është njëri ndër faktorët kryesorë që përcakton nivelin e pjesëmarrjes së qytetarëve në procesin e vendim-marrjes. Në përgjithësi, sa më i lartë niveli i edukimit të një personi, aq më e lartë mundësia që ai/ajo të merr pjesë në vendimmarrje. Arsyeja për këtë mund të jetë ngase personat me nivel të lartë edukimit janë në gjendje të kuptojnë më mirë rëndësinë e përfshirjes qytetare në procese, rëndësinë e përgjegjësisë qytetare, nevojën që kanë institucionet lokale për përvoja dhe mendime ndryshe, si dhe garantim të vendimeve në harmoni me kërkesat qytetare.

Mosha, përkatësia etnike, gjinore etj, janë po ashtu një faktor të cilat shpesh përcaktojnë edhe nivelin e pjesëmarrjes së tyre në proceset e qeverisjes demokratike. Arsyet për këtë shpesh lidhen me nivelin e pakënaqësive që ata kanë në raport me institucionet, mungesën e besimit, mos-përfaqësimin e interesave të tyre nga ana e institucioneve, përjashtimin nga procesi i diskutimit dhe vendimeve të rëndësishme publike etj.

MËNYRAT E PJESEMARRJES QYTETARE

- Duke kërkuar informata në gazeta, revista dhe materiale të tjera dhe duke vlerësuar saktësinë e tyre.
- Duke votuar në zgjedhjet lokale dhe nacionale.
- Duke marrë pjesë në diskutime publike
- Duke nënshkruar peticione.
- Duke u shkruar letra përfaqësuesve të zgjedhur.
- Duke lobuar për ligje të interesit të veçantë.
- Duke ngritur zërin nëpërmjet marsheve, bojkoteve, apo formave tjera të protestës.
- Duke garuar në zgjedhje.
- Duke mbajtur post publik.
- Pa-degjueshmeri qytetare, dhe duke pranuar konsekuencat për të demonstruar që një ligj apo politikë është e padrejtë.

HAPAT E PJESËMARRJES QYTETARE:

1. **Informimi i publikut.** Nënkupton mundësimi i qasjes së qytetarëve në informata lidhur me politikën, vendimet dhe veprimet e qeverisë.
2. **Edukimi dhe këshillimi,** Nënkupton informimin e qytetarëve lidhur me të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre.
3. **Avokimi dhe zëri i qytetarëve** është një ndër aspektet thelbësore të pjesëmarrjes qytetare, që për qëllim ka të ndihmojë qytetarët të shprehin mendimet dhe brengat e tyre publikisht.
4. **Dialogu publik** në mes të qytetarëve dhe qeverisë përbën një aspekt të rëndësishëm të pjesëmarrjes qytetare.
5. **Votimi** është e drejtë dhe përgjegjësi qytetare dhe njekohesisht njihet si forma themelore e pjesëmarrjes qytetare.
6. **Politikat dhe planifikimi** janë detyra kryesore e secilës qeveri për të dizajnuar dhe zbatuar ne praktike rritjen e efektivitetit të programeve qeveritare ndaj prioriteteve dhe nevojave të qytetarëve
7. **Menaxhimi transparent, i përgjegjshëm, efektiv dhe efikas i buxheteve dhe shpenzimeve publike** është çelësi i qeverisjes së mirë dhe një nga arsyet për rritje ose rënie të pjesëmarrjes së publikut në vendimmarrje.
8. **Monitorimi dhe vlerësimi i shërbimeve publike** ofron mundësinë e pjesëmarrjes qytetare në përmirësimin e këtyre shërbimeve, të cilat janë esenciale për mirëqenien dhe mbijetesën e publikut.
9. **Mbikëqyrja publike** ndihmon të luftohen korrupsioni, patronazhi dhe mungesa e përgjegjësisë në mesin e institucioneve publike.

INFORMIMI PUBLIK

Informimi i publikut është një element kyç i qeverisjes me pjesëmarrje, ngase pjesëmarrja e qytetarëve/shoqërisë civile, transparenca dhe llogaridhënia në politikë dhe qeveri janë thjesht të pakonceptueshme pa informata. Qasja joadekuatë publike në informata hap rrugën për praktika korruptive dhe marrëveshje të fshehta. Liria e informimit është e njohur si një e drejtë themelore e njeriut dhe qasja e qytetarëve në informacion është përshëndetur si gurë-themel i demokracisë në tërë globin. Liria e informimit është konsideruar edhe si vendimtare në sigurimin dhe mbrojtjen e të drejtave të tjera kulturore, sociale, ekonomike dhe politike dhe në nxitjen e barazisë së zhvillimit dhe humanitetit. Rritja e qasjes qytetare në informata është një hap i parë i rëndësishëm drejt fuqizimit të qytetarëve për të marrë pjesë në mënyrë efektive në proceset e qeverisjes. Në Kosovë, kjo çështje është rregulluar me Ligjin për Qasje në Dokumente Publike, i cili përcakton qartë detyrimet të drejtën e qytetarëve për qasje në dokumente publike dhe obligon institucionet e republikës së Kosovës të sigurojnë qasjen e publikut në to.

Ekzistojnë disa mjete që mund të përdoren për të rritur qasjen e publikut në informata, si dhe për të rritur interesimin qytetar për t'u shërbyer me të drejtën e tyre për informim. Mjetet kryesore të kategorisë së informimit publik janë:

- **Avokimi për Qasje në Informata** - Ky është një grup i strategjive të avokimit dhe metodologjive që synojnë mobilizimin e vendim-marrësve, ligjvënësve dhe komuniteteve drejt rritjes së qasjes së publikut në informata, duke përfshirë lobimin për miratimin dhe zbatimin efektiv të legjislacionit për lirinë e informacionit, duke informuar qytetarët rreth të drejtave të tyre për informim dhe promovimin e kërkesës proaktive për informacion.
- **Monitorimi i Qasjes në Informata** – Monitorimi i qasjes në informata është një grup prej tre instrumenteve të dizajnuara për të mbledhur informata në lidhje me ligjet dhe praktikën e një vendi lidhur me lirinë e informatave. Së pari, një tabelë që siguron një bazë për vlerësimin e ligjeve dhe praktikave të një vendi kundrejt standardeve të përcaktuara ndërkombëtare. Së dyti, një metodologji monitoruese që mundëson standardizimin në dorëzimin e kërkesave për informata dhe llojet e informatave të kërkuara. Së treti, një softwer i projektuar posaçërisht për

të lejuar shumë partnerë nga vende të ndryshme për të futur të dhëna në format të njëjtë, që lejojnë analiza krahasuese të rezultateve.

- **Mjetet për të Mbështetur Transparencën** - Ky grup i mjeteve fokusohet në nxitjen e transparencës dhe qasjes në informata, me theks të veçantë në qeverisjen lokale duke ngritur kapacitetin e Organizatave të Shoqërisë Civile dhe agjencive të qeverisjes vendore.
- **Lehtësimi i Shpërndarjes së Informatave Publike** - Ky grup i mjeteve jep udhëzime se si të sigurohet zbatimi i ligjit për lirinë e informimit publik. Ai jep këshilla edhe për autoritetet publike (në nivel kombëtar dhe lokal) dhe OSHC-të në lidhje me vendosjen e marrëveshjeve adekuate për shpërndarjen e informatave relevante publike dhe krijimin e mekanizmave dhe procedurave që u mundësojnë qytetarëve qasjen në informata.

Përfitimet

Përfitimet kryesore nga informimi publik janë:

- Sigurimi dhe mbrojtja e të drejtave të qytetarëve për informata.
- Zvogëlimi i korrupsionit, përmes rritjes së transparencës dhe llogaridhënies.
- Kontributi në mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe drejtësisë sociale.
- Nxitja e një qytetarie të informuar, duke lehtësuar pjesëmarrjen efektive qytetare në proceset e planifikimit publik dhe vendim-marrje.

Sfidat dhe mësimet

- Legjislacioni për lirinë e informimit është i nevojshëm, por jo i mjaftueshëm për të siguruar qasjen në informata.
- Vullneti politik është vendimtar për të realizuar te drejtën e qasjes në informata.
- Duke pasur parasysh ngurrimin e shpeshtë të autoriteteve publike për të publikuar informatat dhe kulturën mbizotëruese të sekretit zyrtar në shumë vende, kërkesa proaktive nga qytetarët është e rëndësishme për rritjen e qasjes në informata.
- Qasja në informata duhet të balancohet me nevojën për të mbrojtur privatësinë individuale dhe lirinë.
- Shpërndarja publike e informatave ka një efekt të rëndësishëm, i cili reflektohet në transparencën dhe hapat tjerë të qeverisjes me pjesëmarrje.

EDUKIMI DHE KËSHILLIMI

Edukimi civil, i njohur edhe si edukimi qytetar ose arsimim mbi demokracinë ka për qëllim për të pajisur dhe fuqizuar qytetarët për të marrë pjesë në proceset demokratike dhe mbështetjen e qeverisjes demokratike dhe pjesëmarrëse. Nëpërmjet edukimit qytetar, jo vetëm që krijohet një kërkesë për qeverisje të mirë, por edhe një qytetari që është informuar dhe të angazhuar në një proces të diskutimit në sferën publike. Edukimi qytetar është paraprirës i formave këshilluese të pjesëmarrjes duke përgatitur qytetarët e rinj dhe të vjetër lidhur vlerat përkatëse qytetare, aftësitë, qëndrimet dhe prirjet, duke rritur kështu kapacitetet e tyre për të qenë qytetarë të fuqizuar dhe vendim-marrës.

Një dallim i rëndësishëm në mes të mënyrave këshilluese të pjesëmarrjes publike dhe formave konvencionale të "konsultimit", si anketat, dëgjimet publike dhe periudhat për komente publike të përdorura nga qeveria është që shqyrtimi i kushton rëndësi përpunimit të informatave, që do të thotë

që informatat të kenë kuptim në vend të vetëm këmbimit të thjeshtë të informatave. Mjetet e këshillimit jo vetëm që u japin qytetarëve informata objektive dhe u mundësojnë atyre të kuptojnë përfitimet midis zgjedhjes së politikave të ndryshme, por edhe lehtësojnë dialogun e strukturuar si ndihmë për të sqaruar vlerat dhe prioritetet e tyre, për të shqyrtuar një gamë të gjerë të politikave alternative dhe të shprehin preferencat në mënyrë të informuar. Mjetet këshilluese parashohin shkallë dhe nivele të ndryshme të përfshirjes së qytetarëve, disa prej të cilave janë të kufizuara në shkëmbimin e informatave dhe qasjet konsultative, ndërsa të tjerat janë më shumë metoda fuqizuese ku qytetarëve u jepen të drejta të ndryshme dhe autoritet për të marrë vendime përfundimtare.

Përfitimet

Përfitimet e metodave edukative dhe këshilluese të qeverisjes pjesëmarrëse përfshijnë:

- Qytetarë të ditur, të aftë, vendim-marrës dhe aktivë, me një potencial të madh afatgjatë për nivelet në rritje të angazhimit qytetar dhe pjesëmarrjes politike.
- Krijimi i mundësive për qytetarët që të formojnë dhe, në disa raste, do të përcaktojnë politikat publike.
- Rritja e pronësisë publike mbi procesin e zhvillimit të politikave që rezultojnë në preferencat e përbashkëta politike të të gjitha grupeve / seksioneve të ndryshme të shoqërisë, duke minimizuar kështu fërkimet ndërmjet interesave dhe maksimalizuar pranimin e politikave dhe zbatimin efektiv të tyre.
- Politika dhe programe publike të informuara mirë, të fuqishme dhe të drejtë .
- Rritja e besimit publik në qeverinë dhe sinergji në mes të shtetit dhe shoqërisë civile.

Mësimet

Metodat edukative dhe këshilluese u lejojnë grupeve të qytetarëve që të vijnë së bashku për të mësuar, diskutuar dhe zhvilluar një kuptim të përbashkët mbi një çështje nëpërmjet shqyrtimit të fakteve relevante nga këndvështrime të ndryshme. Ato favorizojnë dijen e bazuar në përvojë mbi "njohuritë e ekspertëve", për të ndihmuar në formimin e politikave publike dhe programeve. Ato nxisin nivele të thella të dijes në mesin e qytetarëve lidhur me një politikë të veçantë ose çështje të programit dhe shpesh theksojnë cilësinë dhe thellësinë e asaj njohurie mbi thellësinë dhe shpeshhtësinë e diskutimit. Megjithatë, në të njëjtën kohë, si shumica e qasjeve të qeverisjes me pjesëmarrje, metodat këshilluese janë më të efektshme kur institucionalizohen dhe zbatohen në baza të shpeshta dhe të vazhdueshme.

Metodat edukative dhe këshilluese janë gjithashtu të njohura edhe se ballafaqohen me problemin e "kapjes së elitave" duke i lejuar grupet më dominante në shoqëri të monopolizojnë hapësirat vendim-marrëse, duke dekurajuar pjesëmarrjen e grupeve marginalizuara si dhe grupeve më të dobëta të shoqërisë, të cilët në fakt janë fokusi kryesor i qasjeve të tilla. Prandaj, metodat edukative dhe këshilluese duhet hartuar duke marrë parasysh pengesat socio-ekonomike dhe kulturore që ekzistojnë në shoqëritë e ndryshme.

Këshillimi demokratik mund të zbatohet në një varg kontekstesh, si online dhe ballë për ballë, brenda dhe jashtë qeverisë. Teknikat dhe mjetet e këshillimit mund të përdoren gjatë gjithë ciklit të qeverisjes publike nga vendosja e rendit të ditës, hartimin e politikave dhe të vlerësimit të programit.

AVOKIMI DHE SHPREHJA E ZËRIT TË QYTETARËVE

Mjetet e përfshira në këtë kategori janë të menduara për të forcuar zërin e qytetarëve në procesin e vendim-marrjes përmes pjesëmarrjes së tyre të drejtpërdrejtë.

Avokimi është definuar si "proces, gjate te cilit nje grup i qytetareve, te organizuar rreth nje ceshtje te caktuar, ne menyre strategjike, ndikojne ne vendimarrje per te zgjidhur nje problem konkret te komunitetit. Një shumicë e madhe e njerëzve në të gjithë botën janë të marginalizuar dhe përjashtuar nga mundësia për të shprehur mendimet, shqetësimet dhe nevojat e tyre në proceset e vendim-marrjes që dukshëm ndikojnë në jetën e tyre. Avokimi, në këtë kontekst, synon të plotësojë zërat e njerëzve të zakonshëm dhe t'i fuqizojë ata për të marrë pjesë në mënyrë efektive në politikat publike dhe vendim-marrje. Në kundërshtim me mënyrat tradicionale të avokimit, si lobimi dhe analizat e politikave, të cilat janë të dominuara nga ekspertët teknikë që kërkojnë të mbrojnë "në emër" të popullit, mjetet në këtë pjesë vendosin thelbin në ngritjen e kapaciteteve të qytetarëve të zakonshëm për t'iu qasur informatave, të mobilizohen, krijojnë rrjete dhe të forcojnë përfaqësimin e tyre në forumet përkatëse për të ndikuar strategjikisht në proceset qeverisëse.

Megjithatë, natyra e pjesëmarrjes së popullit në këto iniciativa avokuese sillet nga të qenit shumë pasiv deri në aktivizëm të plotë, varësisht nga lloji i çështjeve me të cilat ata merren dhe fushëveprimeve hapësinore të fushatave advokuese. Iniciativat lokale / në nivel të komuniteti, për shembull, theksojnë transformimin social dhe kanë tendencë të nxisin pjesëmarrjen aktive të qytetarëve nëpërmjet mobilizimit të komunitetit. Iniciativat kombëtare / regjionale të cilat përdorin anketat apo referendumet ku pjesëmarrja e njerëzve, edhe pse e drejtpërdrejtë, është mjaft pasive.

Mjetet për Avokim dhe shprehje e Zërit të Qytetarëve

Aktivitetet e cdo fushate avokimi duhet te ndahen ne faza, si:

- faza e hulumtimit, gjetjes se informatave per problemit e identifikuar
- faza e ndergjegjesimit te opinionit dhe vendimmarresve
- faza e presionit – avokimit te drejteperdrejte, per t'i bindur vendimmarresit per ndermarrjen e veprimeve, permes organizimit te aktiviteteve konkrete, te cilat duhet te kene synim presionin ne zyrtare ose insitucione per te inicuar, ndryshuar vendimet dhe praktikat institucionale.

- faza e monitorimit, vleresimit dhe ri-dizajnimimit te aktiviteteve

Përfitimet

- U mundëson njerëzve të kundërshtojnë dhe të luftojnë pabarazinë dhe padrejtësinë sociale, duke fuqizuar dhe transformuar ata gjatë këtij procesi në nivele të ndryshme të gjeo-politikave.
- Ndihmon në promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut.
- Promovon transparencën, përgjegjshmërinë dhe llogaridhënien në qeverisje publike
- Promovon formimin e koalicioneve dhe solidaritetin mes organizatave të shoqërisë civile.

- Lehtëson vendimet publike dhe promovon politikat publike që nuk janë vetëm të përgjegjshme dhe që reflektojnë për njerëzit, por që janë të nxitura edhe nga hulumtimet e bazuara në dëshmi shkencore.
- Forcon zërin e qytetarëve për të shprehur pikëpamjet, mendimet dhe shqetësimet e tyre në një gamë të gjerë çështjesh që kanë të bëjnë me qeverisjen publike.

Sfidat dhe mësimet

- Nismat avokuese kërkojnë kohë dhe burime dhe për këtë arsye mbajtja e hovit dhe interesimit të konstituentëve që të qëndrojnë të mobilizuar është një sfidë e madhe.
- Shumë nga grupet që fillojnë iniciativa avokuese mund të mos kenë një kuptim të qartë, ose të thellës të çështjeve politike dhe shoqërore të përfshira që ndikojnë mbi ndryshimin social, që pengon aftësinë e tyre për të planifikuar iniciativa efektive avokuese.
- Përpjekjet e Avokimit përqëndrohen ekskluzivisht në ndryshimin e legjislacionit dhe të politikave.
- Për shkak të fokusit të tepruar në politika dhe ligje, shumë grupe të avokimit përfundojnë duke mos vërejtur rolin vendimtar të pjesëmarrjes dhe udhëheqjes nga ana e të varfërve dhe të marginalizuarve dhe u duket më e lehtë të udhëheqin fushatat vetë.
- Avokimi i fokusuar në politika shpesh injoron nevojën për të forcuar zërin e grupeve të marginalizuara në vendim-marrje.
- Një mësim i madh ka të bëjë me ekuilibrin në mes të ndikimit/arritjes së ndonjë ndryshimi dhe fuqizimit të grupeve të marginalizuara. Përveç analizës së politikave, aktiviteteve hulumtuese dhe lotuese, kjo kërkon edhe dhënien adekuate të vëmendjes strategjive organizuese dhe mobilizuese si arsimi publik, ngritja e vetëdijes, zhvillimi i lidershipit, dhe ndërtimi i koalicioneve.

DIALOGU PUBLIK

Dialogu publik mund të konsiderohet si një nga themelet e qeverisjes me pjesëmarrje. Ofrimi i mundësisë njerëzve për të dëgjuar, mësuar dhe diskutuar nxit një mjedis të pjesëmarrjes aktive, përfshirëse. Kjo do të fuqizojë pjesëtarët e komuniteteve që në mënyrë konstruktive të ndikojnë në jetën e tyre të përditshme. Në të njëjtën kohë, dialogu publik ofron një mjet efektiv për hartuesit e politikave për t'u informuar në lidhje me shqetësimet, nevojat dhe prioritetet e komunitetit. Ai shërben për të gjetur mënyrat në të cilat kërkesat e komunitetit mund të trajtohen në mënyrë efektive.

Dialogu është një mënyrë e veçantë e komunikimit pasi gjeneron bashkëveprim të mirëfilltë përmes të cilit njerëzit e dëgjojnë njëri-tjetrin me qëllim të ndryshimit të opinioneve të tyre nga ajo që ata mësojnë. Organizuar në mënyrë efektive, mjetet publike të dialogut mund të nxisin një shumëllojshmëri të gjerë të proceseve shoqërore si në afat të shkurtër dhe në afat të gjatë, duke përfshirë demokratizimin dhe ndërtimin e paqes dhe pajtimit të proceseve, duke çuar në transformimin social dhe politik.

Mjetet në Kategorinë e Dialogut Publik

Ka tetë mjete në këtë kategori. Ato janë:

- **Dialogu Multi-akterësh** synon që të sjellë palët e interesuara, ose ata që kanë një 'hise' në një çështje të caktuar ose vendim, në kontakt me njëri-tjetrin. Objektivi kryesor i këtij dialogu është

rritja e nivelit të besimit ndërmjet aktorëve të ndryshëm, për të ndarë informata dhe njohuri institucionale, si dhe për të gjeneruar zgjidhje dhe praktika përkatëse të mira.

- **Dialogu gjenerues** është një mënyrë që njerëzit të shprehin supozimet, besimet, dhe vlerat e tyre të pathëna rreth botës në mënyrë të pavetëdijshme. Qëllimi i dialogut është që të rrisë gjenerimin e të kuptuarit të pjesëmarrësve të supozimeve të tyre, si edhe ato të partnerëve të tyre për dialog.
- **Dialogu i qëndrueshëm** është një proces i vazhdueshëm që ndërtohet mbi cilësitë transformuese të dialogut dhe u mundëson pjesëmarrësve që sistematikisht dhe gradualisht të provojnë dhe të merren me shkaqet e konfliktit të thellë të njeriut.
- **Biseda publike** është një formë e dialogut e projektuar për të trajtuar tema thellësisht përçarëse, që synojnë rritjen e mirëkuptimit të ndërsjellë, duke përmirësuar komunikimin dhe ndërtimin e marrëdhënieve më konstruktive dhe bashkëpunuese.
- **Facilitimi** vjen nga rrënja e vjalës latine 'facil' që do të thotë 'lehtë' dhe është e menduar mbi të gjitha për të bërë gjërat më të lehta, hapjen e rrugës, si dhe arritjen e objektivave. Ajo del nga njohja se si njerëzit sillen në grupe dhe siguron që tendencat e pjesëmarrësve për të dalë nga tema, për të mos dëgjuar të tjerët, ose duke shmangur përfshirjen të menaxhohen si duhet.
- **Ndërmjetësimi** është një formë e zgjidhjes alternative të kontesteve dhe synon të ndihmojë palët e shumta kundërshtarë në arritjen e një marrëveshjeje. Nëse një marrëveshje rezulton apo jo në dicka të pranueshme për të gjithë, si dhe për përmbajtjen e marrëveshjes, vendosin palët në konflikt apo kundërshtim. Prandaj, ndërmjetësimi nënkupton arritje të marrëveshjes në vend të ajo të imponohet nga ndonjë palë e tretë. Ndërmjetësuesit përdorin teknika të përshtatshme dhe / ose aftësi për të hapur dhe / ose përmirësuar dialogun mes palëve kundërshtuese, me qëllim që të ndihmojnë palët të arrijnë një marrëveshje mbi çështjen e kontestuar.
- **Dëgjimet publike** janë takime ku ankesat specifike apo shqetësimet janë transmetuar para një jurie, një zyrtari, ose paneli / komision. Zyrtarët qeveritarë të interesuar marrin pjesë për të paraqitur përgjigjet e tyre për ankesat / shqetësimet e transmetuara. Pas dëgjimit të ankesave / shqetësimeve dhe përgjigjeve zyrtare, juria apo paneli kalon urdhra, apo udhëzime.
- **Seancat e varfërisë** janë forume të dialogut që ofrojnë mundësi për njerëzit e varfër të flasin dhe të artikulojnë nevojat, problemet dhe pikëvështrimet e tyre. Seancat e varfërisë gjithashtu inkurajojnë personat me pushtet, autoritet dhe përvojë të dëgjojnë zërat e të varfërve.

Përfitimet

- Dialogu Publik promovon diskutimin dhe partneritetin ndërmjet grupeve të ndryshme të interesuara.
- Gjeneron kuptim të zgjeruar të pozicioneve dhe perspektivave të ndryshme.
- Ndërton besimin dhe marrëdhëniet mes komuniteteve të ndryshme, grupeve të interesit, si dhe në mes të palëve të interesuara dhe vendim-marrësve.
- Ndihmon vendim-marrësit të kuptojnë se çfarë dëshirojnë komunitetet dhe pse.
- Rrit transparencën dhe llogaridhënien në proceset qeverisëse.
- Mund të jetë efektiv në profilizimin dhe adresimin e nevojave specifike të çështjeve të grupeve të marginalizuara shoqërore, duke përfshirë gratë dhe njerëzit e varfër.

- Ndihmon në zgjidhjen e konflikteve dhe ndërtimin e paqes dhe transformimin e marrëdhënieve jofunkionale që pengojnë organizatat apo komunitetet të punojnë në mënyrë efektive.
- Sjell përfitime të tilla si shkrehje të tensionit, ulje të dhunës dhe një marrëdhënie shumë humane midis grupeve në konflikt.
- Siguron një hapësirë të veçantë për zgjidhjen e problemeve, ndarjen e njohurive dhe shembuj në prezantimin e praktikës së mirë.

Sfidat dhe mësimet

- Sjellja e grupeve të ndryshme / komuniteteve mund të jetë problematike dhe shpesh ka pasoja sociale dhe politike.
- Mjetet e dialogut shpesh kërkojnë kohë dhe burime intensive. Është thelbësore që të bëhen aktivitete të vazhdueshme të dialogut që kërkojnë angazhim afat-gjatë.
- Shpesh, nuk ka lidhje direkte në mes të procesit të dialogut zyrtar dhe proceseve vendim-marrëse. Kjo mund të pengojë ndikimin e dialogut, dhe në afat të gjatë, të çojë në zhgënjimin e pjesëmarrësve.
- Në një kontekst të ndërlikuar politik, ka shumë faktorë ndikues dhe është shpesh e pamundur për të demonstruar një marrëdhënie të drejtëpërdrejtë në mes të dialogut dhe ndryshimeve të mëvonshme. Për më tepër, procesi dhe rezultatet e sjelljes nuk janë të matshme dhe për këtë arsye të vështirë për t'u identifikuar dhe dokumentuar.
- Është e rëndësishme të menaxhohen pritjet e pjesëmarrësve të dialogut.
- Një sfidë tjetër e rëndësishme është sigurimi për përfshirjen kuptimplotë të komuniteteve të marginalizuara dhe të pafavorizuara në procesin e dialogut.

TRANSPARENCA ZGJEDHORE DHE LLOGARIDHËNIA

Zgjedhjet e lira dhe të ndershme janë themeli i të gjitha formave të demokracisë. Në demokracitë përfaqësuese, zgjedhjet janë praktikisht mjeti i vetëm ku qytetarët/votuesit mund të marrin pjesë dhe të mbajnë partitë politike, kandidatët dhe qeveritë ekzistuese të përgjegjëse për premtimet e tyre. Duke pasur parasysh se në përgjithësi ka bazë ligjore apo kushtetuese për monitorimin apo për të kërkuar që politikanët të përmbushin premtimet zgjedhore, zgjedhjet janë shpesh e vetmja mundësi që qytetarët duhet të shpërblejnë ose ndëshkojnë kandidatët në bazë të integritetit dhe performancave të tyre. Nëpër botë, megjithatë, dhe veçanërisht në demokracitë në tranzicion, zgjedhjet e lira, të drejta dhe paqësore janë larg nga norma. Mungesa e transparencës dhe llogaridhënies zgjedhore, përdorimi i parave ose dhunës për të ndikuar ose frikësuar votuesit dhe kriminalizimit të politikës janë probleme kritike në një pjesë botës. Ndërsa qeverisja me pjesëmarrje promovon shumë forma të pjesëmarrjes qytetare përtej votimit, zgjedhjet e lira dhe të ndershme janë megjithatë një element themelor i demokracisë dhe qeverisjes së mirë. Mjetet në këtë kategori synojnë nxitjen e përgjegjshmërisë politike dhe elektorale, si dhe fuqizimin e votuesit për të marrë pjesë në mënyrë efektive në procesin zgjedhor dhe për t'u mundësuar atyre të bëjnë zgjedhje të informuara.

Mjete nën Transparencën Zgjedhore dhe Kategoritë e Përgjegjësisë

- **Fushatat paraelektorale të ngritjes së vetëdijes së votuesve** synojnë që njerëzit të jenë të vetëdijshëm për: rëndësinë e pjesëmarrjes së tyre në proceset zgjedhore, ose si zgjedhës të kandidatëve; mënyrat e ndryshme të pjesëmarrjes, procedurat për të fituar të drejtën e votimit dhe mënyrat për të vlerësuar meritat dhe vlerat e një kandidati.
- **Krijimi i platformave** do të thotë krijimin e një platforme për dialog gjatë fushatës parazgjedhore duke sjellë së bashku përfaqësues të të gjitha palëve të interesuara zgjedhore të tilla si komisioni zgjedhor, partitë politike të regjistruara dhe organizatat e shoqërisë civile për të këmbyer informata, të tregojnë marrëdhënie të mira pune, të konsultohen me njëri tjetrin për ndryshimet legjislative dhe për të zgjidhur çështje administrative që mund të ndikojnë partitë dhe aktorë të tjerë duke siguruar një proces zgjedhor të besueshëm demokratik.
- **Debatet e kandidatëve** janë komponent kyç i një fushate politike, sepse ato: u japin votuesve mundësinë të dëgjojnë kandidatët duke diskutuar çështje të rëndësishme dhe preferencat politike; ilustrojnë dallimet midis kandidatëve të ndryshëm të partive të tyre përkatëse për çështje të ndryshme të publikut dhe, të jetë i hapur për pjesëmarrjen e publikut, po ashtu i ndihmon kandidatët të kuptojnë se çfarë është e rëndësishme për zgjedhësit e tyre.
- **Monitorimi i Zgjedhjeve** ka për qëllim forcimin e procesit zgjedhor, duke siguruar një vlerësim të pavarur të përgatitjeve zgjedhore, mundësitë, dhe ndershmërinë, duke ndihmuar forcimin e proceseve dhe institucioneve demokratike dhe për të siguruar se zhvillimi i zgjedhjeve plotëson standardet ndërkombëtare, të jenë besueshme dhe të kenë rezultate.
- **Përgjegjësia për premtimet elektorale** përfshin mjete të ndryshme që OSHC-të mund të vendosin në mënyrë efektive për të kërkuar përmbushjen e premtimeve elektorale duke rritur kredibilitetin politik të politikanëve individualë dhe sistemit demokratik në përgjithësi.

Përfitimet

- Zvogëlon numrin e praktikave të padrejta ose të korruptuara zgjedhore.
- Ngrit vetëdijen e votuesve në lidhje me procesin zgjedhor, ndihmon votuesit të bëjnë zgjedhje të informuara dhe hedh themelet për rritjen e pjesëmarrjes së qytetarëve në qeverisje afat-gjatë.
- Ndhmon për të përcjellë nevojat e zonave dhe komuniteteve të partitë politike dhe kandidatëve, duke kontribuar në platforma dhe plane të informuara mirë.
- Kontribuon në rritjen e transparencës politike, përgjegjshmërisë, besueshmërisë dhe besimit të publikut në qeverisje.
- Ndhmon për të fuqizuar grupet e marginalizuara dhe të drejtat e votës së popullsisë.
- Mund të shërbejë për të rritur numrin e votuesve (sidomos në mesin e grave dhe grupeve të tjera të marginalizuara politikisht).
- Inkurajon personat me integritet dhe që janë të shqetësuar me shkaqet publike, për të marrë pjesë si kandidatë.
- Promovon një kulturë të demokracisë së brendshme në mesin e partive politike.

Sfidat dhe mësimet

- Suksesi dhe besueshmëria e ndërhyrjeve të pavarura zgjedhore është në proporcion me shkallën e mbështetjes dhe bashkëpunimit të autoriteteve zgjedhore dhe agjencive të tjera të interesuara shtetërore, si dhe me cilësinë e informacionit që ndahet prej tyre.

- Ndërhyrjet efektive zakonisht kërkojnë një nivel të lartë të ngritjes së vetëdijes publike, edukimit qytetar dhe mobilizimit.
- Në mënyrë që të ketë efekte të qëndrueshme institucionale, përpjekja për të nxitur transparencën dhe llogaridhënien zgjedhore duhet të konceptohet si një aktivitet i vazhdueshëm në një perspektivë afatgjate. Në këtë drejtim, janë të domosdoshme aktivitetet që merren me integritetin e zgjedhjeve. Përndryshe, njerëzit mund të vënë në dyshim besueshmërinë dhe dobinë e ndërhyrjeve të tilla.
- Pasi që niveli i interesave politike është më i lartë para zgjedhjeve dhe venitet pas tyre, është e rëndësishme për të siguruar një proces të qëndrueshëm të komunikimit dhe angazhimit me qytetarë / votues.
- Preferencat e votuesve janë përcaktuar nga faktorë të shumtë (të tilla si të popullaritetit të një partie të caktuar politike, promovimet e kandidatëve, personat me ndikim / drejtues në familje / komunitet, identitetet etnike të kandidatëve, etj). Këta faktorë mund të pengojnë në ndikimin e bazuar në çështjet e arsimit dhe përpjekjet e avokimit. Prandaj, ajo mund të jetë e rëndësishme për të siguruar që fushata të tilla janë mirë në shënjestruara dhe të qëndrueshme me kalimin e kohës.
- Elementet egoiste dhe të paskrupullta politike mund të ndjehen të kërcënuara nga ndërhyrjet e OSHC-ve për transparencë zgjedhore dhe llogaridhënie, dhe ekziston rreziku që ata të mund të përdorin mjete frikësuese ose të dhunshme. Strategjitë për trajtimin e situatave të tilla mund të përfshijnë: raportimit të sjelljeve frikësuese apo kërcënimeve të autoritetet zgjedhore, të shtypi apo policia.

POLITIKA DHE PLANIFIKIMI

Bërja e politikave dhe planifikimi janë elementet kryesore të qeverisjes publike. Një politikë publike është një vendim i qëllimshëm dhe i studiuar me kujdes që ofron udhëzime për trajtimin e shqetësimeve të përzgjedhura publike. Politika është proces me të cilin qeveritë përkthejnë vizionin e tyre politike në programe dhe veprime për të ofruar 'rezultate', me fjalë të tjera, ndryshimet e dëshiruara në botë reale. Shembuj të "rezultateve të dëshiruara" përfshijnë ajër të pastër, ujë të pastër, shëndet të mirë, punësim të lartë, një ekonomi inovative, tregti aktive, arritje të lartë arsimore, strehim të përshtatshëm dhe të përballueshëm, nivele minimale të varfërisë, përmirësimin e analfabetizmit, krim më të ulët dhe një shoqëri kohezive. Politika gjithashtu siguron kornizën dhe përcakton parametrat për planifikim. Qëllimi i planifikimit publik është të përshkruajë se si politika do të zbatohet në praktikë.

Promovimi i pjesëmarrjes qytetare në bërjen e politikave dhe planifikim është thelbësore për demokracinë dhe ofrimin e rezultateve cilësore për qytetarët. Ajo gjithashtu kontribuon në zhvillimin e institucioneve efektive, të forta dhe gjithëpërfshirëse publike. Mjetet në këtë kategori mbulojnë një gamë të gjerë të qasjeve dhe metodave që synojnë forcimin e pjesëmarrjes së qytetarëve, si dhe përfshirjen aktive të akterëve të tillë si zyrtarë të pushtetit vendor dhe parlamentarë në politikë-bërje dhe procese të planifikimit.

Mjetet në politikën dhe Kategoria Planifikimit

Politika dhe kategori Planifikimit përfshinë tetë mjete. Ato janë:

- **Pjesëmarrja në bërjen e politikave** është më shumë një qasje e përgjithshme se sa një "mjet" i veçantë, si qëllim i përgjithshëm, pa marrë parasysh se cila metodë është ndjekur, për të lehtësuar përfshirjen e individëve ose grupeve në hartimin e politikave nëpërmjet konsultative ose pjesëmarrje dhe mjete për të arritur transparencën, llogaridhënien dhe qytetarinë aktive
- **Planifikimi me Pjesëmarrje i Zhvillimit** është gjithashtu më shumë se një qasje e përgjithshme se sa një mjet në vetvete. Thelbi synon planifikimin e zhvillimit pjesëmarrës për t'i dhënë popullit një rol në vendimet e zhvillimit që mund të ndikojnë për të siguruar që ndërhyrjet e zhvillimit janë të përshtatshme për nevojat dhe preferencat e popullatës që ata kanë për qëllim për të përfituar.
- **Kërkimi i së ardhmes** është një metodologji pjesëmarrëse që mund të përdoret në si në kontekstin e bërjeve politike ashtu dhe proceset e planifikimit. Kërkimi i së ardhmes lehtëson zbulimin e gjuhës së përbashkët në mesin e njerëzve nga të gjitha sferat e jetës përmes një dialogu (që shpesh ndodh në përditshmëri), ku pjesëmarrësit ndajnë tregime për të kaluarën e tyre dhe paraqesin dhe krijojnë ide dhe plane për të ardhmen e dëshiruar.
- **Komitetet / Bordet e Përbashkëta për Krijimin e Politikave** janë mekanizma të drejtuar nga parimet e përfshirjes dhe partneritetit, që kërkojnë të sjellin politikën përtej kufijve institucionalë. Organet e tilla jo vetëm pasurojnë politikën e bërë me njohuri ndër-sektoriale, por edhe të sjellin procesin e krijimit të politikave më afër njerëzve. Komisionet e përbashkëta në hartimin e politikave zakonisht përfshijnë përfaqësimin nga legjislativi, agjencitë e ndryshme qeveritare, ekspertët dhe organizatat e shoqërisë civile apo lëvizjet e qytetarëve.
- **Edukimi / Përkrahja e Parlamentarëve** është më shumë një qasje gjenerike se sa një mjet i veçantë, që synon forcimin e kapaciteteve të parlamenteve / parlamentarëve në mënyrë efektive për të kontribuar dhe për të promovuar pjesëmarrjen e publikut në proceset e hartimit të politikave, planifikimin, buxhetimin, monitorimin e shpenzimeve, monitorimin e programeve publike dhe shërbimeve, etj
- **Analiza Pjesëmarrëse e Ndikimit Social** është një teknikë e metodave të përziera për shqyrtimin e efekteve të ndryshme pozitive dhe negative të reformave politike. Qëllimi i analizës së ndikimit social është të përcaktojë fituesit dhe humbësit e mundshëm nga efektet e drejtpërdrejta dhe të tërthorta të një reforme të caktuar politikash. Ajo duket në tri aspekte: ndikimi i politikave mbi njerëzit; ndikimet e aktorëve të reformës, dhe se si njerëzit përgjigjen për mundësitë e veprimeve të politikës së krijuar.
- **Auditimet e Politikave** janë mjete me pjesëmarrje për të vlerësuar efikasitetin dhe efektivitetin e dy ndërhyrjeve politike dhe zbatimit të tyre për të verifikuar nëse një politikë e dhënë ka arritur në fakt qëllimet e saj dhe objektivat e synuara në afatin e caktuar dhe në alokimin e burimeve.
- **Sistemi i Monitorimit i Bazuar në Komunitet** është një mënyrë e organizuar për mbledhjen, analizimin dhe verifikimin e informacioneve në nivel lokal / komunitet. Ajo mund të përdoret nga qeveritë vendore, agjencitë qeveritare kombëtare, organizatat e shoqërisë civile dhe grupet

e komunitetit për qëllime të hartimit të politikave, planifikimit, buxhetimit, zbatimit dhe monitorimit të programeve të zhvillimit lokal.

Përfitimet

- **Politikat më të informuara dhe planet e zhvillimit:** Bërja e politikave dhe planifikimi kërkojnë informata të ndryshme dhe komplekse dhe ekspertizë të bazuar në prova nga terreni. Zgjerimi i hapësirës për dialog politik dhe pjesëmarrja e qytetarëve në hartimin e politikave dhe planifikim sjell një gamë të gjerë të informacionit, ideve, pikëpamjeve dhe përvojave për procesin.
- **Politika dhe plane të zhvillimit më përfshirëse dhe të barabarta:** Përfaqësimi i shumë akterëve dhe pjesëmarrja qytetare ndihmojnë në prodhimin e politikave të cilat janë në një mendje me njerëzit dhe për këtë arsye kanë tendencë të jenë më të barabarta dhe gjithëpërfshirëse.
- **Forcimi i transparencës dhe llogaridhënies:** Procesi pjesëmarrës mund të ketë pasoja të gjera për “politikën” si ajo ndihmon të krijojë një kulturë institucionale të hapjes dhe orientimit të shërbimeve publike. Procesi gjithashtu inkurajon vëmendje më të madhe publike, mënyrën në të cilën politika është zbatuar, duke promovuar përgjegjshmërinë.
- **Forcimi i pronësisë:** Duke përfshirë një grup të gjerë të grupeve të interesit në hartimin e politikave apo reformave dhe planeve, procesi pjesëmarrës ndihmon në forcimin e pronësisë dhe mbështetjen e tyre për politikën dhe kjo nga ana tjetër do të nxisë më shumë zbatimin efektiv.
- **Ngritja e kapaciteteve dhe përfshirja e grupeve të marginalizuara:** Aty ku bërja e politikave / planifikimi pjesëmarrës ka sjellë grupet e neglizhuara në tryezë, ose të paktën u ka dhënë atyre një zë, procesi mund të ndihmojë në fuqizimin e këtyre grupeve që të ngrihen për të drejtat e tyre dhe të bëjnë të njohura shqetësimet e tyre. Procesi mund të kontribuojë gjithashtu në ndryshimin e marrëdhënieve të pushtetit në mes të konstituentëve të përfshirë.
- **Ngritja e kapaciteteve të qeverisë vendore dhe parlamentit:** Proceset pjesëmarrëse të kombinuara me një fokus në zhvillimin e kapaciteteve mund të ndihmojë në ndërtimin e kapaciteteve të qeverive në të gjitha nivelet, qeveritë lokale dhe në veçanti legjislativave, për të njohur pikëpamjet e shumta dhe adresimin në perspektiva divergjente. Kjo përvojë e re dhe aftësitë praktike të fituara nga pjesëmarrësi në këtë proces do të ndihmojë në ndërveprimet e ardhshme me grupet e ndryshme të interesit.
- **Kuptim të përbashkët:** Së fundi, zhvillimi i politikave dhe planifikimi me pjesëmarrje mund të ndihmojnë të ushqejnë një kuptim të përbashkët të çështjeve komplekse, të keqkuptuara apo edhe kontestueshme.

Sfidat dhe mësimet

- **Koha dhe burimet e nevojshme:** Zhvillimi i politikave / planifikimi me pjesëmarrje gjithmonë do të marrin shumë kohë dhe mund të jenë të kushtueshme, sidomos kur janë të përfshirë grupe të mëdha të akterëve me interesa të ndryshme.
- **Rritja e pritjeve:** Nxitja e dhënies së informatave nga akterë të shumtë në bërjen e politikave dhe në procesin e planifikimit ka mundësi të ngritë pritjet se mendimet e tyre do të merren

parasysh. Kjo nuk është gjithmonë e mundur dhe këto kufizime duhet të bëhen të qarta që nga fillimi.

- **Krijimi i konflikteve:** Qasjet pjesëmarrëse në politikë-bërje dhe planifikimin mund të sjellin në sipërfaqe konfliktet midis grupeve të ndryshme, duke zbuluar pikëpamje të kundërta dhe duke ekspozuar ndonjë tension të fshehur. Gjithashtu, nëse pjesëmarrja dështon të përfshijë disa grupe që mendojnë se duhet të janë konsultuar, kjo mund të çojë në konflikt edhe kundërshtim të këtij procesi. Së fundi, procesi mund të përkeqësojë ndarjet brenda komunitetit të Organizatave të Shoqërisë Civile, në qoftë se grupet e ndryshme marrin pozicione të ndryshme në çështjen e politikës.
- **Humbja e autonomisë:** Duke u bashkërenditur me qeverinë në proceset e drejtuara nga qeveria, OSHC-të mund të humbin pavarësinë e tyre. Kjo mund të ketë pasoja serioze në aspektin e kredibilitetit të tyre.
- **Rreziqet politike:** Ana tjetër e rrezikut të lartpërmendur është se, duke u përfshirë në formulimin e politikave dhe avokim, OSHC-të mund të shihet nga zyrtarët publikë sikur janë duke ndërhyrë në “çështjet e qeverisë”.

BUXHETET PUBLIKE DHE SHPENZIMET

Buxhetet publike dhe shpenzimet janë mjete nëpërmjet të cilave politikat publike janë përkthyer në veprime konkrete dhe në shënjestër të zhvillimit. Vendimet e qeverisë për mënyrën se si të ndajnë dhe të shpenzojnë burimet financiare duhet të kenë ndikim të drejtpërdrejtë në mirëqenien e qytetarëve. Megjithatë, keq-alokimi i gabuar i prioritetëve, keqpërdorimi dhe keqmenaxhimi i fondeve publike paraqesin një sfidë të madhe për efikasitetin dhe efektivitetin e ndërhyrjeve për zhvillim dhe reduktimin e varfërisë. Pjesëmarrja qytetare dhe përfshirja e shoqërisë civile në proceset e buxhetimit publik dhe menaxhimit financiar janë thelbësore për: nxitjen e transparencës dhe llogaridhënies në lidhje me financat publike, ndërtimin e mbrojtjeve kundër korrupsionit, për të siguruar që paratë publike janë ndarë në pjesë të barabarta dhe që interesat dhe nevojat e të varfërve dhe grupeve të marginalizuara janë adresuar në mënyrë adekuate. Shtatë mjete nën këtë kategori mbulojnë një gamë të gjerë të metodave dhe mekanizmave nëpërmjet të cilave qytetarët e zakonshëm dhe organizatat e shoqërisë civile mund të marrin pjesë në të, të monitorojë dhe të ushtrojnë ndikim mbi proceset e buxhetimit publik dhe shpenzimeve.

Mjetet në kategorinë e buxheteve dhe shpenzimeve publike

Kjo kategori përfshin shtatë mjete:

- **Raportimi dhe monitorimi i të hyrave publike:** raportimi i të hyrave publike shërben për të informuar qytetarët për burimet dhe shumatat e të hyrave të qeverisë, si dhe se si këto janë të menaxhuara dhe si përdoren nga qeveria. Bërja publike e informatës së tillë është e nevojshme për qytetarët që të kuptojnë sasinë e burimeve financiare që qeveria ka në dispozicion të saj dhe për t'u angazhuar me qeverinë në çështjet e financave publike. Raportimi i të ardhurave publike gjithashtu formon bazën për monitorimin e të ardhurave publike, e cila synon të sigurojë që të ardhurat publike janë të menaxhuara siç duhet.
- **Transparenca e Buxhetit** është definuar si zbulim i plotë dhe sistematik i të gjithë informacionit përkatës publik fiskal në kohën e duhur. Transparenca e buxhetit është një parakusht për

pjesëmarrje efektive publike në proceset buxhetore. Kombinimi i transparencës dhe pjesëmarrjes së publikut në proceset buxhetore ka potencial për të luftuar korrupsionin, të nxisë përgjegjshmërinë publike të agjencive qeveritare dhe të kontribuojë në përdorimin mençur të fondeve publike.

- **Analiza e pavarur e buxhetit** u referohet përpjekjeve të organizatave të shoqërisë civile për të analizuar buxhetet e propozuara qeveritare të ndajnë gjetjet dhe shqetësimet e tyre me qeverinë dhe publikun në përgjithësi, në mënyrë që të avokojnë për ndryshime buxhetore. Analiza e pavarur rrit vetëdijen publike për çështjet kyçe buxhetore dhe mund të çojë në rishpërndarjen e burimeve për të pasqyruar më mirë prioritetet dhe shqetësimet publike.
- **Iniciativa alternative buxhetore** janë strategji të avokimit që kërkojnë të nxjerrin në pah kufizimet e buxheteve publike në lidhje me sektorët kyçë apo çështjet në shoqëri. Buxhetet alternative e arrijnë këtë duke theksuar dështimin e buxhetit për të shërbyer interesat e grupeve të caktuara (të tilla si gratë, fëmijët, njerëzit me aftësi të kufizuara dhe të varfërit), ose për të trajtuar çështjet ndër-sektoriale (të tilla si mbrojtja e mjedisit ose kapitali shoqëror) dhe pastaj duke propozuar një buxhet alternativ që adreson nevojat apo problemet e grupeve të veçanta.
- **Monitorimi i shpenzimeve publike** përfshin mbikëqyrjen e fluksit të burimeve publike për sigurimin e të mirave publike ose shërbimeve nga origjina deri në destinacion. Kjo mund të ndihmojë për të zbuluar bllokimin, joefikasitetin dhe / ose korrupsionin në transferimin e të mirave publike dhe është një mjet kyç për qeverinë dhe OSHC-të të punojnë kundër korrupsionit dhe sigurimit transparent, të përgjegjshëm dhe efektiv të menaxhimit të financave publike.
- **Prokurimi i udhëhequr nga komuniteti** mundëson komunitetet lokale për të zbatuar dhe kontrolluar procesin e prokurimit përmes organizatave të tyre. Kjo shpesh rezulton në transparencë dhe llogaridhënie më të madhe, zvogëlim të korrupsionit dhe humbjeve, vlerë më të mirë për paratë, rritjen e përdorimit / kontraktimit të punëtorëve vendas dhe cilësi më të mirë të punës / shërbimeve. Prokurimi i udhëhequr nga komuniteti gjithashtu ndihmon qytetarët të jenë më të informuar në lidhje me burimet e disponueshme publike dhe projekteve për të menaxhuar më mirë zhvillimin e tyre në përputhje me vizionin e tyre.
- **Buxhetimi me Pjesëmarrje** është një proces ku qytetarët marrin pjesë drejtpërdrejt në ndarjen e një pjese të caktuar të buxhetit të qeverisë. Iniciativat e buxhetimit me pjesëmarrje u japin qytetarëve dhe OSHC-ve një rol të madh në vendim-marrje se si dhe ku duhet të shpenzohen burimet publike. Ato janë nisur nga organet e qeverisjes vendore, shpesh në përgjigje të kërkesave nga grupet e komunitetit.

Përfitimet

Përfitimet kryesore të pjesëmarrjes qytetare në shqyrtimin e buxheteve dhe shpenzimeve publike janë:

- Ulja e korrupsionit dhe patronazhit politik dhe reduktimi i hapësirës për shmangie të fondeve publike.
- Niveli i ngritur i njohurive buxhetore në mesin e organizatave të shoqërisë civile dhe qytetarëve.
- Rritja e kapacitetit analitik në mesin e organizatave të shoqërisë civile për të ndërmarrë analiza buxhetore si rezultat i rritjes së legjitimitetit që rrjedh nga pjesëmarrja e madhe publike.
- Rritja e ndikimit publik mbi vendimet për alokimin e fondeve.
- Rritja e besimit publik në integritetin e autoriteteve qeveritare dhe procese.

Sfidat dhe mësimet

Ka një numër të sfidave të rëndësishme në zbatimin e metodave dhe mjeteve që kanë të bëjnë me buxhetet publike dhe të shpenzimeve. Këto përfshijnë:

- Ligjet kufizuese që ndalojnë qasjen e publikut në informatat financiare.
- Ngurrimi i përhapur dhe i rrënjosur thellë në pjesën e zyrtarëve për të ndarë informatat financiare me publikun.
- Formatet përgjithësisht komplekse dhe natyra teknike e buxheteve publike / dokumenteve financiare dhe proceseve që e bëjnë shqyrtimin publik një detyrë të vështirë.
- Mungesa e kulturës së transparencës në çështjet financiare.
- Niveli i ulët i njohurive mbi buxhetin në mes të shoqërisë civile dhe qytetarëve.
- Sfidat në lidhjen e politikave të nivelit makro me shqetësimet e nivelit mikro (p.sh. sigurimi i fondeve adekuate për qendrat e kujdesit shëndetësor primar në nivel të komunitetit).
- Sigurimi që nevojat dhe prioritetet e grupeve të marginalizuara shoqërore janë dëgjuar dhe adresuar.

MONITORIMI DHE VLERËSIMI I SHËRBIMEVE PUBLIKE

Shërbimet publike janë shërbimet që një qeveri u ofron qytetarëve të saj. Shërbimet bazë si uji, kujdesi shëndetësor dhe arsimit konsiderohen thelbësore për mbijetesën e njeriut dhe kështu përbëjnë të drejtat themelore të tij. Ofrimi efektiv i shërbimeve të tilla është thelbësor për luftën kundër reduktimit të varfërisë dhe objektivave të zhvillimit. Shërbimet publike ose mund të sigurohen drejtpërdrejt nga shteti, ose duke nën-kontraktuar ofrues privatë të shërbimeve.

Gjithnjë e më shumë është duke u bërë i njohur fakti se për të ofruar shërbime publike kualitative nuk është e mjaftueshme që të koncentrohet vetëm në mekanizmat e 'anës së ofrimit'. Ekziston po ashtu nevoja për të forcuar edhe 'anën e nevojshme' të ofrimit të shërbimeve publike, duke u siguruar që përdoruesit e shërbimeve publike janë të njoftuar mbi të drejtat e tyre dhe janë të fuqizuar për t'i ushtruar ato të drejta në pranimin e shërbimeve publike kualitative, si dhe të mund të mbajnë përgjegjës qeverinë dhe ofruesit e shërbimeve.

Përvoja në gjithë botën ka treguar se gjenerimi dhe përdorimi i informatave lidhur me performancën e ofruesve të shërbimeve si nga qeveria dhe sektori jo-qeveritar, mund të çojë në rritjen e konsiderueshme të transparencës publike dhe përgjegjshmërisë, e cila nxit respektimin e standardeve më të larta të cilësisë në ofrimin e shërbimeve.

Mjetet e përfshira në këtë pjesë kanë përgjithësisht natyrë pjesëmarrëse. Ato mund të përdoren nga grupet e qytetarëve dhe komuniteteve për të vlerësuar performancën e ofruesve të shërbimeve dhe matur e monitoruar cilësinë e shërbimeve të tyre. Ndryshe nga metodat konvencionale, që mbështeten në ekspertë të jashtëm për matjen e cilësisë dhe performancës bazuar në një grup të paracaktuar e treguesve të monitorimit, vlerësimi dhe mjetet pjesëmarrëse angazhojnë anëtarët e publikut jo vetëm në dhënien e mendimit, por edhe të marrin pjesë në zbatimin e vlerësimit. Kjo ndihmon në ngritjen e kapaciteteve të njerëzve lokalë për të analizuar, të vendosin dhe të marrin masa.

Përfitimet

Disa nga përfitimet kryesore të mjeteve të Monitorimit dhe Vlerësimit me Pjesëmarrje janë:

- Reagime të drejtpërdrejta dhe objektive të përdoruesve lidhur me ofruesit e shërbimeve;
- Akterët vendorë bëhen pjesëmarrës aktivë dhe jo thjesht burime të informatave;
- Vetëdije e ngritur e anëtarëve të komunitetit mbi të drejtat e tyre;
- Të pajisur me njohuri objektive dhe informata cilësore, komunitetet / qytetarët fuqizohen të mbajnë qeveritë dhe ofruesit e shërbimeve përgjegjës; dhe
- Përmirësimi i cilësisë së shërbimeve dhe punëve publike.

Sfidat dhe mësimet

Përvoja e zbatimit të monitorimit dhe vlerësimit me pjesëmarrje publike ka treguar se:

- gjenerata e njohurive të sakta mbi përvojat dhe perceptimet e përdoruesve është një parakusht thelbësor për të kërkuar reforma në mekanizmat e ofrimit të shërbimeve publike dhe në llogaridhënien e ofruesve të shërbimeve;
- Në mënyrë që njohuritë e tilla të kenë një ndikim të arsyeshëm, ato duhet të shpërndahen dhe të diskutohen me publikun;
- Efektiviteti i monitorimit dhe vlerësimit me pjesëmarrje është i kushtëzuar me pjesëmarrjen e ofruesve të shërbimeve në proces që nga fillimi;
- Shkalla e ndjeshmërisë së ofruesve të shërbimeve ndaj gjetjeve të monitorimit dhe vlerësimit të qytetarëve është çelësi i suksesit të iniciativave të tilla;
- Media luan një rol të rëndësishëm në përhapjen e rezultateve dhe mobilizimin e opinionit publik për të bërë presion mbi qeverinë për të aplikuar reforma;
- Ashtu si shumë mjete të tjera, edhe monitorimi dhe vlerësimi me pjesëmarrje për të qenë më efektivë, duhet të bëhen aktivitet i rregullt dhe i institucionalizuar. Por, edhe një ndërhyrje gjithashtu mund të gjenerojë efekte të dëshirueshme;
- Në një skenar ideal, monitorimi pjesëmarrës dhe iniciativat e vlerësimit shërbejnë për të fuqizuar qytetarët me potencialin e tyre për të nxitur përgjegjësinë e agjencive qeveritare. Megjithatë, sukcesi i tyre varet nga miratimi i një qasjeje kryesisht gjithëpërfshirëse, pavarësisht nga gjinia, raca, klasa dhe feja. Përndryshe, këto mjete rrezikojnë të dominohen nga pjesë të fuqishme të shoqërisë dhe më të acarojnë pabarazitë ekzistuese sociale;
- Rreziku tjetër është se këto mjete dhe OSHC-të mund të shndërrohen në shërbyes të qeverisë, që mund të rezultojë në mungesë pronësie nga ana e qytetarëve.

MBIKËQYRJA PUBLIKE

Kjo pjesë mbulon një gamë të mekanizmave dhe mjeteve që përfshijnë qytetarët dhe / ose agjencitë e pavarura në kryerjen e një roli mbikëqyrës apo monitorues kundrejt qeverisë, në mënyrë që të ndihmojë luftimin e korrupsionit, ndërtimin e besimit të publikut në qeverisje dhe për të nxitur transparencën dhe përgjegjshmërinë publike.

Shumë nga mjetet e mbuluara në këtë pjesë janë mekanizma të ankesave publike, të zbatuara nga institucionet e jashtme, të pavarura që merren me ankesa të publikut dhe ndihmojnë për të mbrojtur qytetarët dhe të drejtat e tyre. Përderisa disa të tilla si Avokati i Popullit dhe Proceset Gjyqësore Publike janë institucione zyrtare që funksionojnë nën ombrellën e qeverisë, të tjerat si Këshilltarët e Qytetarëve dhe Komisionet Qytetare të Mbikëqyrjes janë të nxitura nga shoqëria civile dhe vullnetare.

Mjetet e mbikëqyrjes publike

Kategoria e mbikëqyrjes publike përfshin tetë mjete:

- Mjetet e **vlerësimit të demokracisë** u lejojnë qytetarëve të zakonshëm të vlerësojnë cilësinë e proceseve të qeverisjes dhe institucioneve në nivel lokal apo kombëtar.
- **Barometri i Qeverisjes Vendore** ofron një mjet për pjesëmarrje të përcaktimit të kapaciteteve të nevojshme të autoriteteve qeverisëse që duhet të ngriten për të arritur një qeverisje më të mirë, duke u fokusuar në gjashtë atributet e një qeverisje më të mirë: efektivitetit dhe efikasitetit, sundimit të ligjit, përgjegjshmërisë, pjesëmarrjes dhe barazisë. Barometri bën qeverisjen në nivelin lokal më konkrete, të prekshme dhe të matshme dhe si rezultat i së cilës palët mund të diskutojnë lidhur me cilësinë e qeverisjes, pastaj të planifikojnë dhe zbatojnë e masën për përmirësimin e gjendjes.
- **Këshilltarët qytetarë** pajisin qytetarët me informata rreth të drejtave të tyre, sigurojnë këshilla të pavarura falas, dhe avokojnë për mbrojtjen e të drejtave të qytetarëve.
- **Ombudspersonat**, veçanërisht kur ata funksionojnë në partneritet me organizatat e shoqërisë civile, mund të luajë një rol kyç në mbrojtjen e të drejtave të qytetarëve duke siguruar mbikëqyrje publike.
- **Komitetet e mbikëqyrjes qytetare** mund të krijohen në çdo nivel të qeverisë (por më shpesh formohen në nivele të komuniteteve apo komunale) për të udhëzuar dhe mbikëqyrur aktivitetet e qeverisë, ose të veprojnë si mbikëqyrës të shërbimeve publike.
- **Kontratrat sociale për përgjegjshmërisë politike**, e nisur në Filipine, janë lloji i marrëveshjes së formë të besëlidhjes në mes të qytetarëve dhe zyrtarëve të zgjedhur (ose kandidatëve), për të promovuar qeverisje transparente dhe të përgjegjshme.
- **Paktet e Integritetit**, të zhvilluara nga Transparency International për të ndihmuar në parandalimin e korrupsionit në kontratat publike, duke përfshirë një departament qeveritar ose qeverinë dhe të gjithë ofertuesit për një kontratë publike për të rënë dakord që tu përmbahen parimeve të transparencës, përgjegjshmërisë dhe barazisë.
- **Proceset Gjyqësore Publike** përfshijnë grupet qytetare duke marrë veprime ligjore kundër akterëve të qeverisë apo institucioneve, për shkelje të të drejtave apo akteve të tjera të paligjshme ose të këqija.

Përfitimet

Frenimin e korrupsionit duke kontrolluar shpërdorimin e parasë publike është ndoshta përfitimi më i drejtpërdrejtë i mbikëqyrjes publike. Një avantazh unik i mbikëqyrjes publike është se ajo përmirëson transparencën dhe llogaridhënien jo vetëm në sektorin publik, por edhe në sektorin privat. Duke përmirësuar besueshmërinë dhe performancën e institucioneve publike, mekanizmat mbikëqyrës kontribuojnë në rritjen e besimit të publikut në qeverisjen demokratike. Mbikëqyrja publike gjithashtu ofron hapësirë për pjesëmarrjen e shoqërisë civile në proceset e qeverisjes duke rritur bashkëpunimin dhe sinergjinë midis shtetit dhe shoqërisë civile. Në kontekste specifike gjeopolitike, mbikëqyrja e pavarur publike ndihmon të mbajë nivel të lartë të respektimit të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore.

Sfidat dhe mësimet

Mbikëqyrja efektive publike është e varur deri në një masë në lirinë e informimit, në mënyrë që të ketë qasje në të dhënat dhe dokumentet relevante qeveritare dhe në lirinë e shprehjes, në mënyrë që publikisht të shpërndajë gjetjet dhe shqetësimet. Është e rëndësishme që mekanizmat e mbikëqyrjes publike të jenë të arritshme, të pavarura dhe të gëzojnë besimin e publikut të gjerë. Prandaj, integriteti dhe kredibiliteti publik i akterëve shtetërorë jo të përfshirë në mekanizmat e mbikëqyrjes është një parakusht thelbësor. Mekanizmat e mbikëqyrjes janë më të efektshme kur gjetjet bëhen publike dhe ka dispozita që ato të futen në proceset e vlerësimeve zyrtare dhe reformave të shërbimeve publike. Është gjithashtu thelbësore që qytetarët e zakonshëm dhe "denoncuesit" të jenë të mbrojtur nga ndëshkimi.

Ky publikim është përgaditur nga konsulentët e Rar Consulting, në kuadër të projektit Qytetarë aktiv-komuna të përgjegjshme dhe transparente, i implementuar nga ATRC me përkrahje nga Qendra Ndërkombëtare Olof Palme International Center. Qëndrimet e shprehura në këtë udhëzues jo domosdoshmërisht paraqesin qëndrimet e donatorit.

Advocacy Training & Resource Center - ATRC
Rr. Gazmend Zajmi, Nr.20
10 000 Prishtina, Kosova
Tel: + 381 38 244 810
E-mail: info@advocacy-center.org
Web: www.advocacy-center.org
"Bringing out the advocate in everyone"